

LØYPE O

OSEBERG

KULTURSTIER I SLAGEN

Tekst og trasevalg er utarbeidet av:
Terje Gansum, Finn Carlsen, Henrik Roberg og Arne Robertsen.

Punktnumrene i dette heftet refererer til stolpenumrene ute i naturen.

I STEINBRUDD TIL OSEBERGHAUGEN

I bergveggen 200 meter øst for Oseberg-haugen, ca 100 meter nord for ditt ståsted, under Store Oseberg, er det klare spor etter menneskers arbeid. Om lag 70 tonn bruddstein av rombeporfyr ble lagt oppå gjenstandene i Osebergskipet før haugen ble lukket. Med største sannsynlighet er det nettopp i denne fjellsiden steinblokkene ble brutt ut. Om det ble tatt ut mer stein etter vikingtid har vi ikke kunnskap om.

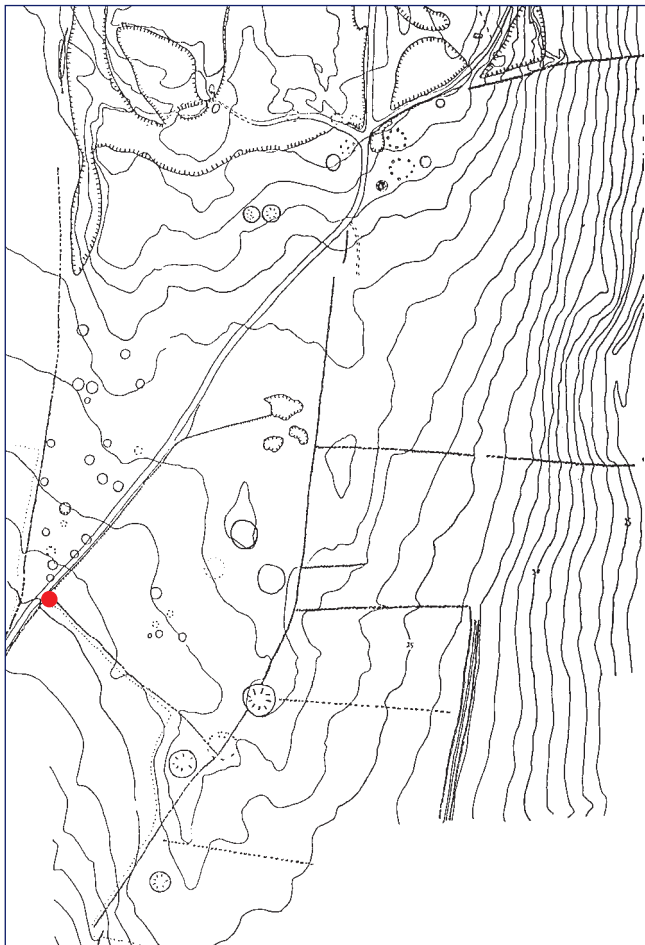
2 TUNOMRÅDET PÅ STORE OSEBERG

Gården Store Oseberg består i dag av to bruk. Begge gårdene kranser samme tun hvor det finnes flere gravminner. Gravhaugene på tunområdet indikerer at gårdsbosetningen har ligget her siden jernalder. En liten spydspiss, trolig et gravfunn fra bronsealder, er også funnet på Store Oseberg. I slutten av juli i 1904 gravde Oscar Rom i en stor gravhaug ved løen på gården. Haugen er trolig den som ligger noen meter sør for stolpen dere står ved. Vi vet ikke om det ble gjort funn, men i dagboken fra Osebergutgravningen antydes det funn av leirkar under en steinhelle. Bygdeveien fører nå over deler av haugen.

3 OSEBERGSKOGEN – SPOR AV DEN ELDSTE GÅRDSBOSETNING

Gravhaugen du nå står ved er vanskelig å se. Den er liten og lav, og gjemmer trolig noen brente bein fra et menneske som levde for omkring 2500-3000 år siden. Graven inngår i det hittil største kjente gravfeltet i Slagendalen med 48 synlige gravanlegg. Mye skjuler seg under flat mark og sannsynligvis består gravfeltet av flere hundre graver. Gravfelt og gårdsbosetning hører sammen. Vi kjenner imidlertid ingen gårdsbosetning som kan knyttes til dette store gravfeltet. Trolig vitner gravfeltet i Osebergskogen om en eldre bosetningsstruktur hvor gårdene lå andre steder i landskapet enn de gjør i dag. Fast bosetning i velbygde hus bør vi regne med fra slutten av steinalder i dette området.

Vi anbefaler å ta en avstikker ved neste stikryss ca. 200 m sydover til pkt 4 og 5 før vi går tilbake og fortsetter til pkt 6 osv.

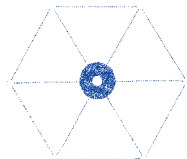

4 STEINGJERDER

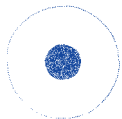
Steingjerder finnes det hundrevis av i Slagendalen. Antallet steingjerder er redusert kraftig de siste tiårene pga. økende mekanisering av driftsformene. Gjerder skiller blant annet innmark og utmark og leder dyra fra gården til utmarka. Steingjerder med slike funksjoner hører sammen med fast gårdsbosetning og innføring av jordbruket. De steingjerdene vi ser i dag må knyttes til markering av eiendomsgrenser, og mange av disse gjerdene ble bygd på 1600- og 1700 tallet. Stein har den fordel framfor tre at vedlikeholdet er beskjedent. Steingjerder er således varige spor i landskapet, så lenge de ikke ryddes bort.

5 VARIASJONER OVER GRAVFORMER

Gravenes former på dette gravfeltet er typiske for bronsealder og eldre jernalder, dvs. ca 1800 f.Kr. til ca 500 e.Kr. Store røyser, som dere står ved siden av, var vanlige i bronsealder og fire slike ligger på dette høydedraget. Tenker vi oss vannstanden 15 meter høyere enn i dag ligger de med utsyn til datidens fjordbunn. Steinset-

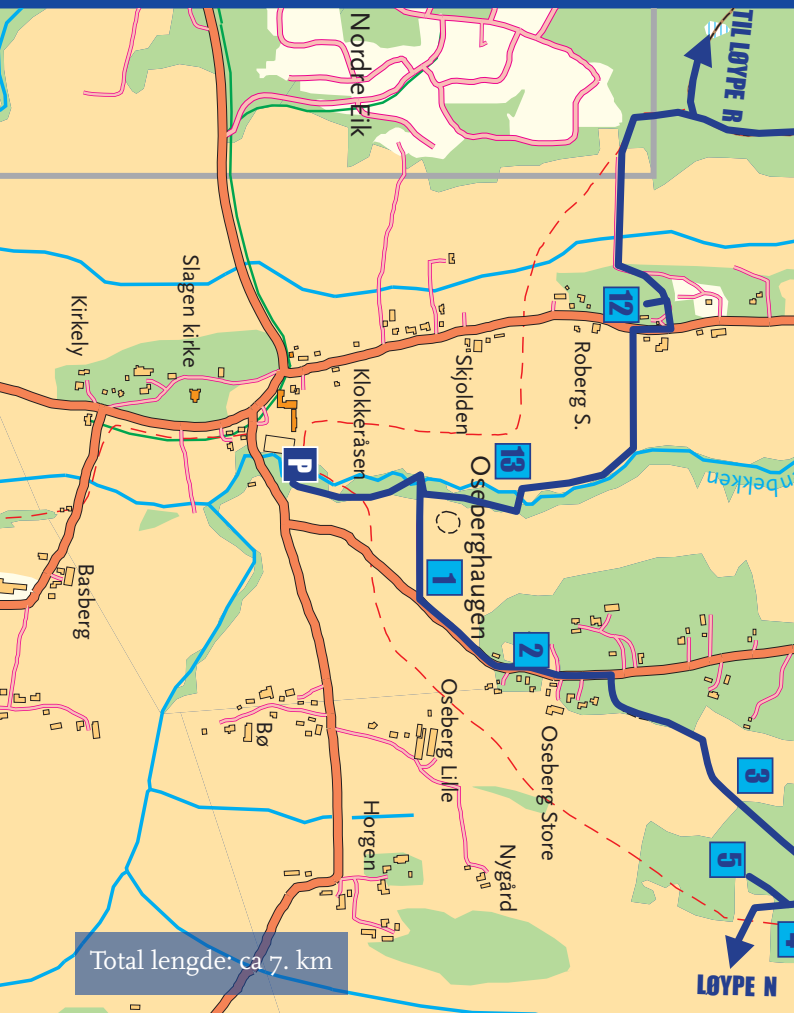
ningene på gravfeltet består av reiste stein i sirkler, oftest mellom 7 og 9 i tallet. De blir på folkemunne kalt tingplasser eller dommerringer. Arkeologisk sett er de graver fra perioden 500 f.Kr. til 500 e.Kr. De fleste gravhaugene på gravfeltet er lave, mellom 20 – 30 cm. i høyde og mellom 2 og 4 meter i tverrmål. I tillegg må vi regne med at det ligger mange steinlegninger som i dag ikke er synlig på markoverflaten. Det er steiner lagt i forskjellige geometriske former som dekker kremasjonsgraver. Både haugene og steinlegningene inneholder vanligvis brente bein og leirkar, men ellers få gjenstander.

6

GRUSTAK

De gropene som er synlige like innenfor steingjerdet er spor etter uttak av grus. Grusen ble tatt ut helt inn på 1900-tallet. I dag blir slike spor omtalt som "sår" i landskapet. Det er imidlertid ikke sikkert at alle slike "sår" skal eller bør legges igjen. De representerer menneskelig aktivitet. Og selv om vi i dag synes de er lite estetiske å se på, er det ikke ensbetydende med at de bør fjernes. Landskapets historie bør romme mer enn estetikk.

7 MEKANIKKENS KIRKEGÅRD

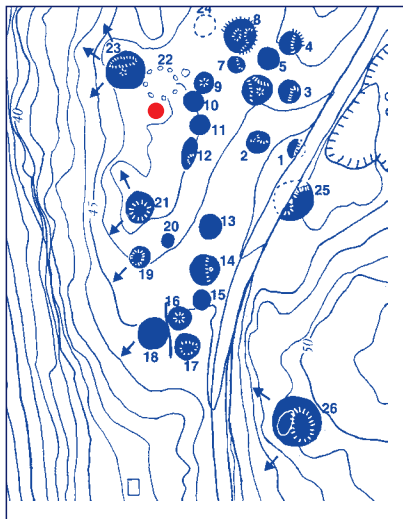
For et par tiår siden var synet på avfall annerledes enn i dag. Mange landbruksmaskiner ble den gang satt ut i marka hvor de sto og rustet. Flere steder er de ryddet bort, men her du står nå vil de bli stående. De utrangerte redskapene vitner taust om at vi tenkte annerledes om avfall før enn nå. Selvbinderen, slåmaskinen og treskeren har blitt del av det landskapet vi ferdes i. Noen steder kan vi velge å se dem som kulturminner i landskapet. Kanskje vil vi "mangle" noe hvis vi fjernet akkurat disse tre overgitte maskinene.

8 GRAVRØYS (1800 - 500 F.KR.)

På toppen av kollen med vidt utsyn i alle retninger ligger en plyndret gravrøys. Plassering og byggematerialer indikerer at røysa ble bygd i bronsealder eller eldre jernalder. Utsynet er en sentral kvalitet ved plasseringen, og vi må tenke oss at de speidet over et åpent beitelandskap hvor de kanskje også så fjorden i sør. Vi vet ikke når røysa ble plyndret, ei heller om det ble funnet noe i den. Røysa markerer og forsterker betydningen av dette stedet i landskapet – før og nå.

9 ET GÅRDSGRAVFELT PÅ ROM SØNDRE

Gravfeltet består av omkring 30 synlige gravminner, og betegnes som et gårdsgravfelt. Fra gravfeltet er det kommet inn en nål av bronse som dateres til vikingtid. Hvis vi regner med ca 2 gravhauger per generasjon, dvs. 8 per 100 år, har gravfeltet blitt benyttet i nesten 400 år. Gravhaugene har utsyn over dalen, og på andre siden av dalen ligger tilsvarende gravfelt med utsyn hitover. I dag er det ikke mulig å se gravfeltene på grunn av vegetasjonen, men i et åpent beitelandskap var ikke det noe problem. Steinringer omtales som dommerringer eller tingsteder og består

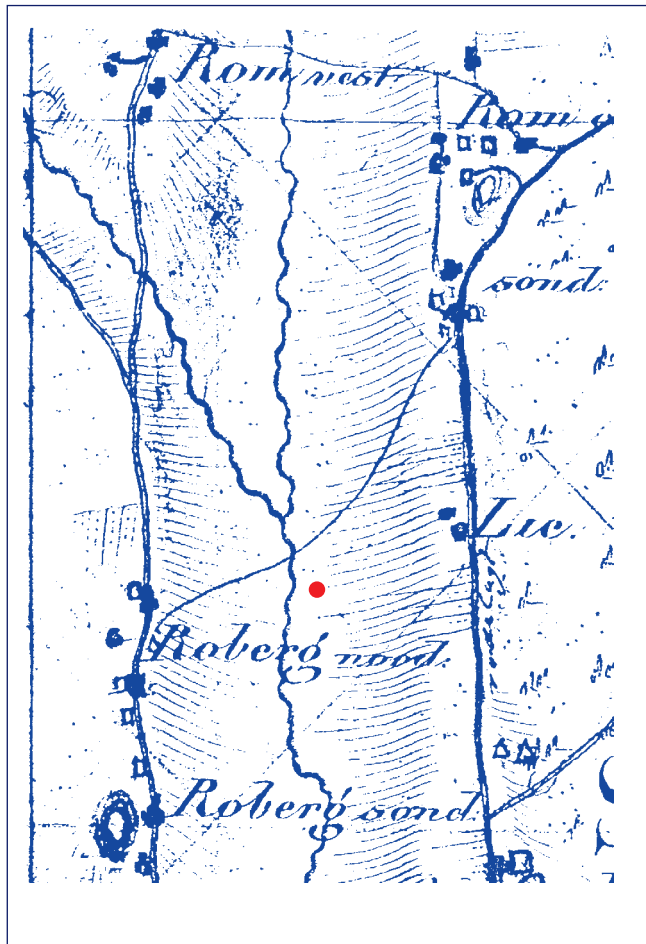

som regel av udelelig antall steiner, for eksempel 5, 7, 9, 11 eller 13. Man kan derfor filosofere over hvorfor denne ringen bare har 8 steiner. Arkeologisk sett er graven fra tidsrommet 500 f.Kr. – 500 e.Kr.

● Du står her

IO BRO

På dette stedet har det vært bro over Slagenbekken i flere hundre år. På kartet fra 1825 er broa over bekken del av gårdsveinettet som knyttet Roberg sammen med Rom søndre og østre. Forbindelser øst-vest, på tvers av dalens lengderetning, har vært mange og viktige i og med at gårdene hadde jord på begge sider av bekken.

II SKJELLDYNGE

Ved graving av Farris-ledningen i 1975 ble det i dette området gravd gjennom en stor skjelldyngge, ca 1 meter under markoverflaten. Enten er skjelldynga en naturlig avsetning fra tiden da dette var fjordbunn i tidlig yngre steinalder, eller så representerer skjelldynga matavfall fra bosetning i sen yngre steinalder eller eldre bronsealder (2400-1500 f.Kr.). Uten nærmere undersøkelser kan vi ikke si noe sikkert, men slike skjelldynger er ganske sjeldne.

12 HULE MED FUNN

Det er en liten fysisk utfordring å ta seg fram til "Ulaovnen", som er det folkelige navnet på en naturlig hule i fjellet på østsiden av Robergkollen. En sommerdag i 1959 fant 14 år gamle Dag Wilhelm Holmer fra Skien en steinøks av lokal bergart i hula. Øksa er fra steinalder. Det er ikke foretatt arkeologiske undersøkelser i hula. Hula er fredet og vi ber om at besøkende nøyer seg med å ta den i øyesyn og ikke graver i den.

I3 GÅRDSNAVN I SLAGEN

Bygdenavnet Slagen er gammelt, og betydningen av navnet er usikkert. Trolig er Slagen avledet av det gammelnorske verbet "slagna" som betyr springe, skvette ut av et kar, slå seg, bli fuktig. Betydningen kan sikte til jordbunnen i landskapet.

Noen gårdsnavn i Slagen har personnavn i seg som er kjent fra norrøn mytologi: Hassum kan komme av Hod sammensatt med –heim, Basberg betyr Balders berg. Oseberg er tolket på flere måter; Åsas berg, Æsenes berg eller elveos + berg. De to førstnevnte alternativer synes å trekke for store veksler på innholdet i Oseberghaugen og søker å forklare funnet ved navnespekulasjoner. Magnus Olsens gjennomgang av hedenske kulturminner i norske stedsnavn omtaler ikke Oseberg som Æsenes berg. Elveos forutsetter at navnet går tilbake til tider da landet lå mange meter lavere i forhold til havet. Trolig er navnet yngre enn situasjonen som ville gitt elveos + berg god mening. Oseberg er ett av fire navn med etterleddet –berg. Det kan utelukkes at Berg har vært den enhet som disse er skilt ut fra, da

navnene viser til lokale fjellformasjoner hver på sitt sted. I tillegg ligger Berg gårdene kun 3-4 km mot vest i Sem sogn. Oseberg, Roberg, Basberg og Unneberg hører alle til jernalderens navneskikk. Roberg er utledet av kornslaget rug, og Unneberg betyr rett og slett under berget. Tre-sorten eik har gitt Eik-navnet til områdene vest i dalen. Eik er et usammensatt gammelt navn.

Sentralt i Slagen ligger gården Bø som betyr bolig. Slagen kirke ligger på Bøs grunn og viser at denne gården hadde en sentral geografisk og politisk plassering i landskapet ved innføring av kristendommen. Navnet Rom (dat. Fl.) kan gå tilbake til bronsealder og er det eldste bevarte gårdsnavnet i Slagendalen. Navnet er vanskelig å forklare, men tolkningen av Rom som rommet bak kirkestedet Bø har ikke noe for seg. Allerede i jernalder var Rom delt i fire gårder for hver av gårdene har gravminner nær gårdstunene. Kaltvedt er sammensatt av kald og tveit. Tveit betyr en ryddet flate, og navnet kan føres tilbake til jernalder.

Gårdsnavnene Sande og Røren inneholder etterleddet –vin, som sikter til eng og slettemark,

og navnene er i alle fall fra eldre jernalder. Horgen har også etterleddet –vin, og navnet kan tolkes på to måter som ikke trenger å utelukke hverandre; navnet kan vise til et horg, en kultplass med gravanlegg. Horg kan også betegne en forhøyning, en fjellkølle, hvilket også stemmer godt med Horgens plassering.

Den som ser nærmere på gårdsnavn på kart over Slagen ser at –rød navnene kranser rundt Slagendalen. Dalføret var fullt bosatt tidlig i jernalder, og rydninger som rødnavnene representerer hadde ingen plass i dalen, bare i områdene rundt; Bruserød, Olsrød, Døsserød, Tolvsrød, Gauterød, Hallingrød, Adamsrød m. fl. Nyere stedsnavn som Hegna og endelser med -rønningen viser til enda yngre navnsetting. Navnbytter har forekommet hyppigere enn eldre forskning la til grunn, og bosetningshistorie kan ikke leses direkte ut av navnesettingen alene.

Sem Grunneierlag
Tønsberg kommune
Tønsberg og Omegn Turistforening
Tønsberg Historielag
Fylkesmannen i Vestfold

KULTURARV TERJE GANSUM

DESIGN: LILAND DESIGN

2015

www.tonsberg.kommune.no